

психічних особливостей суб'єктів педагогічної взаємодії, усвідомлення власних особливостей, що допомагають (чи що заважають) успішно діяти у світі різного роду стосунків, у тому числі професійних, сформовані на основі вказаних знань професійні психологічні уміння. Практичні уміння+, сформовані на базі теоретичних знань, є важливим результатом показником психологічної компетентності.

Таким чином, психологічну компетентність майбутнього учителя ми розуміємо як інтегральне психічне утворення, що складається з сформованих психологічних компетенцій, що дозволяють ефективно здійснювати професійні дії, адекватні педагогічній ситуації.

У структурі психологічної компетентності майбутнього учителя виділяємо дві групи компетенцій. Основою виділення першої групи стали види професійної діяльності учителя, основою для другого психічні процеси, якості і властивості особи.

Усередині кожної групи психологічних компетенцій ми виділяємо: а) професійну психологічну компетенцію, що проявляється в професійній педагогічній діяльності, спрямованій на учнів; б) психологічну самокомпетенцію, що спрямовану на оволодіння власними психічними процесами і особливостями, забезпечує процеси самооцінки, самоотношення, саморегуляції, саморозвитку.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бодалев А.А. Восприятие и понимание человека человеком. – М., 1982.
2. Головаха Е.И., Пакина Н.В. Психология человеческого взаимопонимания. – Киев, 1989.
3. Добрович А.Б. Воспитателю о психологии и психогигиене общения. – М., 1989.
4. Кан-Калик В.А. Основы профессионально-педагогического общения. – Грозный, 1979.
5. Яценко Т.С. Активная социально-психологическая подготовка учителя к общению с учащимися. – Киев, «Освіта», 1993.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ма Баолин – аспірантка кафедри педагогіки Південноукраїнського Національного Педагогічного Університету імені К.Д. Ушинського

Коло наукових інтересів: комунікативна поведінка педагогів.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ПЕДАГОГІКИ У НАУКОВО-ДОСЛІДНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Неля МАЗУР (Кіровоград)

У статті досліджуються основні аспекти формування професіоналізму майбутнього викладача педагогіки у науково-дослідній діяльності.

В статье исследуются основные аспекты формирования профессионализма будущего преподавателя педагогики в научно-исследовательской деятельности.

Ключові слова: науково-дослідна діяльність, професіоналізм, наукове дослідження

Постановка проблеми. Науково-дослідницька діяльність – неодмінна складова професійної діяльності викладача вищої школи. Досліджуючи навколишній світ, майбутній викладач педагогіки не тільки впорядковує свої знання про нього і про професію, а й формує свій педагогічний стиль, свій професійний й особистісний світогляд, підвищує рівень свого професіоналізму як педагога і як науковця-дослідника у галузі педагогічних дисциплін.

У систематичній науково-дослідницькій діяльності дуже важливо визначитися з напрямком та темою дослідження, основною проблемою, яка могла б стати центром професійного інтересу. Ця проблема може бути глобальною, а може бути і локальною. На вибір теми дослідження впливають декілька факторів, серед яких – важливі складові його професіоналізму: загальна ерудованість, професійна культура, рівень професійної та методологічної компетентності, досвід розв’язання завдань науково-дослідної діяльності, професійна активність тощо.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні змісту, визначенні основних аспектів формування професіоналізму майбутнього викладача педагогіки в процесі науково-дослідницької діяльності.

Виклад основного матеріалу. Рівень професіоналізму майбутнього викладача педагогіки визначається у тому числі і розвитком його здатностей до організації науково-дослідної діяльності, а сама наукова та дослідницька діяльність є важливою умовою професійного зростання майбутнього педагога-професіонала.

На першому етапі становлення професіоналізму майбутнього викладача педагогіки студент активно залучається до науково-дослідницької діяльності в межах навчального процесу у ВНЗ.

Згідно існуючої нормативної бази, науково-дослідницька діяльність студентів (далі – НДДС) вищих навчальних закладів України є одним із основних чинників підготовки висококваліфікованих кадрів відповідного профілю. Поняття "науково-дослідницька діяльність студентів" включає в себе два взаємопов'язаних елементи:

- навчання студентів елементам дослідницької діяльності, організації та методики наукової творчості;
- наукові дослідження, що здійснюються студенти під керівництвом викладачів.

Для вищих навчальних закладів характерним є єдність цілей і напрямів навчальної, наукової і виховної роботи, тісна взаємодія всіх форм і методів наукової роботи студентів, що реалізуються в навчальному процесі та поза-навчальний час. Це забезпечує їхню участь у науковій діяльності протягом усього періоду навчання, тісно пов'язану як із науково-дослідницькою діяльністю, так і з громадською діяльністю.

Зміст і структура НДДС забезпечує послідовність її засобів і форм відповідно до логіки і послідовності навчального процесу, що зумовлює спадкоємність її методів і форм від курсу до курсу, від кафедри до кафедри, від однієї дисципліни до іншої, від одних видів занять до інших, поступове зростання обсягу і складності набутих студентами знань, умінь, навичок у процесі виконання ними наукової роботи.

Науково-дослідницька діяльність студентів ВНЗ здійснюється за трьома основними напрямками:

- науково-дослідницька робота, що є невід'ємним елементом навчального процесу і входить до календарно-тематичних та навчальних планів, навчальних програм як обов'язкова для всіх студентів;
- науково-дослідницька робота, що здійснюється поза навчальним процесом у гуртках, проблемних групах (лабораторіях), перекладацьких та інформаційних студіях, фольклорних експедиціях та ін.;
- науково-організаційні заходи; конференції, конкурси та ін.

Науково-дослідницька робота студентів у межах навчального процесу є обов'язковою для кожного студента і охоплює майже всі форми навчальної роботи:

- написання рефератів з конкретної теми в процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу, фундаментальних і професійно-орієнтованих, спеціальних дисциплін та курсів за вибором;
- виконання лабораторних, практичних, семінарських та самостійних завдань, контрольних робіт, що містять елементи проблемного пошуку;
- виконання нетипових завдань дослідницького характеру в період виробничої та педагогічної практики;
- розробка методичних матеріалів з використанням дослідницьких методів;
- підготовка і захист курсових, бакалаврських та дипломних робіт, пов'язаних з проблематикою наукових досліджень фахових кафедр.

Методика організації і проведення НДДС у навчальному процесі визначається специфікою ВНЗ, його науковою і матеріально-технічною базою, набутими традиціями.

У педагогічному ВНЗ, як правило, у студентів є багато можливостей для дослідницької діяльності. Сучасні курси з педагогічних дисциплін припускають різноманіття різних проектів – курсових, дипломних, конкурсних.

Виконання та оформлення курсових робіт – один з важливих і перспективних видів дослідницької діяльності в системі професійної підготовки у ВНЗ, важливий чинник формування професіоналізму майбутнього викладача. У творчій взаємодії студента і викладача формується особистість майбутнього педагога, розвивається вміння

вирішувати актуальні педагогічні та методичні проблеми, самостійно орієнтуватися в науковій педагогічній і психологічній літературі, успішно застосовувати на практиці теоретичні знання. Виконання курсової роботи передбачено навчальним планом і є обов'язковим для кожного студента. З цією метою майбутнім педагогам необхідно:

- навчитися користуватися бібліографічними покажчиками з педагогіки, психології, філософії, соціології тощо.;
- вивчити певний мінімум літератури за темою і зафіксувати потрібну інформацію;
- грамотно викласти стан дослідженості питання, що вивчається, в сучасній літературі на основі її аналізу;
- зібрати, проаналізувати та узагальнити передовий педагогічний досвід у різних типах освітніх установ (якщо це визначено темою);
- виконати фрагмент дослідно-експериментальної роботи, обробити отриманий емпіричний матеріал, проаналізувати, систематизувати, інтерпретувати його і зробити висновки [1, с. 238-240].

Робота студента над темою дипломної та бакалаврської кваліфікаційної роботи пов'язана з поглибленим вивченням теорії, приведенням до системи раніше набутих знань і поповненням їх у процесі практичного вирішення поставленої проблеми, з формуванням і розвитком навичок самостійної дослідницької діяльності, підвищенням ерудиції.

Метою виконання дипломного (бакалаврського) дослідження є вирішення професійної проблеми, що ґрунтується на комплексному опануванні матеріалу і методів дослідження, послідовного викладання, а також практичного застосування теоретичних знань для вирішення конкретних завдань щодо вдосконалення педагогічного процесу.

У процесі виконання дипломної роботи студент у відповідності до кваліфікаційних вимог повинен проявити:

- знання загальнотеоретичних, загальноекономічних, професійно орієнтованих і спеціальних дисциплін, які розкривають теоретичні основи та практичні питання предмету дослідження;
- вміння відбирати, систематизувати та обробляти інформацію у відповідності до цілей дослідження;
- вміння розробляти наукові висновки і конкретні пропозиції щодо вдосконалення управління реальним досліджуванним об'єктом;
- вміння визначати і використовувати причинно-наслідкові зв'язки процесів та явищ у прикладній галузі.

Дипломна робота має характеризуватися логічністю, доказовістю, аргументованістю, містити самостійні дослідження, обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення діяльності на досліджуваному об'єкті.

Науково-дослідна робота студентів поза навчальним процесом є одним із найважливіших засобів формування висококваліфікованих фахівців. Нею передбачається:

- участь студентів у роботі наукових гуртків, проблемних груп, творчих секцій, лабораторій та ін.;
- участь студентів у виконанні держбюджетних або госпрозрахункових наукових робіт, проведенні досліджень у межах творчої співпраці кафедр, факультетів, комп'ютерного центру із закладами культури, освіти тощо;
- робота в студентських інформаційно-аналітичних та культурологічних центрах, перекладацьких бюро;
- рекламна, лекторська діяльність та ін.;
- написання статей, тез доповідей, інших публікацій; найпоширенішою формою організації НДДС є наукові гуртки, секції, студії, бюро, центри.

Отже, науково-дослідна діяльність студентів є важливою формою професійної підготовки, характеризується змістовною та організаційною різноплановістю, передбачає формування у майбутніх викладачів знань і умінь використовувати на практиці методи науково-педагогічних досліджень, розвиток здібностей до аналізу, синтезу, узагальнення інформації, одержаної з літературних джерел та у процесі вивчення педагогічного процесу. Науково-дослідна діяльність студентів сприяє розвитку професіоналізму майбутніх викладачів педагогіки, зокрема умінь і досвіду здійснення дослідницької діяльності.

Другий етап становлення професіоналізму майбутнього викладача педагогіки пов'язаний з процесом магістерської підготовки, а отже – виконанням магістерської кваліфікаційної роботи.

Магістерська робота – це самостійна випускна науково-дослідницька робота, яка виконує кваліфікаційну функцію, тобто готується з метою публічного захисту і отримання академічного ступеня магістра. Основне завдання її автора – продемонструвати рівень своєї наукової кваліфікації, уміння самостійно вести науковий пошук і вирішувати конкретні наукові завдання.

Магістерська робота, з одного боку, має узагальнюючий характер, оскільки є своєрідним підсумком підготовки магістра, а з іншого – самостійним оригінальним науковим дослідженням студента, у розробці якого зацікавлені установи, організації або підприємства, при цьому студент упорядковує за власним розсудом накопичені наукові факти та доводить наукову цінність або практичну значимість тих чи інших досліджених положень.

Магістерська робота закріплює отриману інформацію у вигляді текстового та ілюстративного матеріалу, в яких студент-магістрант

узагальнює відомі наукові положення, формулює власну наукову позицію щодо предмета дослідження. Магістерська робота відображає як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового пізнання, правомірність яких обґрунтовується в кожному конкретному випадку їх використання.

На думку В.В.Краєвського розрізняються три джерела наукового забезпечення професійної діяльності викладачів, пов'язані з предметом педагогіки: педагогічна наука в її концептуальній формі, представлена у вигляді теоретичних концепцій як знання в процесі його формування; педагогічна наука в нормативній формі як система основних загальноновизнаних положень, представлених як результат педагогічної теорії, що слугує регулятивом практичної педагогічної діяльності; результати власної наукової діяльності викладача [2].

В Україні велика увага приділяється підготовці наукових і науково-педагогічних кадрів, котра має свої закономірності, принципи та специфічні ознаки. Основними формами такої підготовки є аспірантура й докторантура. Навчання в аспірантурі та докторантурі ми пов'язуємо з наступними етапами розвитку професіоналізму майбутнього викладача педагогіки, провідною характеристикою яких є діяльність у сфері педагогічної науки [5].

Діяльність у сфері науки – наукове дослідження. Це особлива форма процесу пізнання, таке систематичне і цілеспрямоване вивчення об'єктів, в якому використовуються засоби і методи наук і яке завершується формуванням знань про об'єкти, що вивчаються.

Специфіка наукового пізнання полягає, перш за все, в тому, що пізнавальну діяльність в науці здійснюють не всі, а спеціально підготовлені групи людей – наукові працівники. Формою її здійснення і розвитку стає наукове дослідження. [2, с.160-162].

Отже, необхідною умовою становлення професіоналізму майбутнього викладача педагогіки є його підготовка до самостійної наукової діяльності. Готовність до науково-дослідної діяльності майбутнього викладача залежить від розвитку його методологічної компетентності, культури наукової праці, методологічної рефлексії.

Якщо методологічна компетентність та культура наукової праці є наслідком засвоєння майбутнім викладачем змісту навчального матеріалу, змісту та методики виконання вищеназваних видів науково-дослідної діяльності студентів, то розвиток методологічної рефлексії є наслідком дії багатьох факторів.

Ми враховуємо думку В.В.Краєвського, що ефективне ведення наукової роботи викладачем педвузу і, отже, належне забезпечення його навчальної діяльності, неможливо, якщо він не має ґрунтовної підготовки, яка включає не тільки методологічні знання, але й навички

методологічної рефлексії, вміння осмислити і оцінити власну дослідницьку діяльність. [2, с.155-160].

Методологізація професійної підготовки вчителя може бути реалізована через соціокультурний принцип єдності і різноманіття змісту навчального процесу і через своєрідність форм його організації, що дає можливість перенести акцент з інформаційного навчання на методологічне, здійснити перехід від трансляції готового знання до формування творчого мислення.

У рефлексії майбутнього викладача стосовно його наукової діяльності об'єднуються обидві характеристики педагогічного знання – концептуальність і нормативність.

По відношенню до педагогічної науки в роботі викладача реалізуються три функції. По-перше, викладач використовує педагогіку як методичну опору у своїй навчальній діяльності, по-друге, розвиває її як науку в процесі дослідницької роботи і, по-третє, трансформує в навчальному курсі через призму власних результатів і позицій.

Відповідно, слід виділити такі умови забезпечення високої якості наукової роботи. По-перше, майбутній викладач повинен зрозуміти і прийняти більшу значущість методологічної рефлексії, як засобу осмислення своєї роботи в світлі орієнтирів, що входять до її методологічного забезпечення. По-друге, в самому методологічному забезпеченні ці орієнтири повинні бути представлені у вигляді характеристик педагогічного дослідження, за якими можна було б оцінювати його якість і звіряти правильність обраного шляху.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що методологічна рефлексія є одним з провідних факторів ефективності дослідницької діяльності педагога, оскільки вона забезпечує аналіз і корекцію дослідження, адекватну постановку мети і завдань, без чого неможливо результативно проводити науково-педагогічний пошук. Повноцінне здійснення дослідницької діяльності передбачає реалізацію всіх її структурних компонентів: формулювання проблеми, постановки мети і завдань дослідження, виділення предмета, об'єктне дослідження, формування гіпотези, методологічної бази дослідження, вибір методів дослідження.

На кожному етапі роботи необхідні аналіз, контроль, оцінка і, в разі необхідності, корекція дослідницької діяльності. І, якщо педагог-дослідник ігнорує або неповноцінно використовує один з компонентів рефлексивної діяльності, відбувається деформація дослідження, зростає ймовірність вибору хибного шляху і тупикової ситуації. Крім того, методологічна рефлексія, будучи основою успішності проведення науково-дослідної роботи, опосередковано впливає на професійно-

кваліфікаційне зростання вчителя, яке без елементів дослідницької діяльності приречене на редукцію [1].

Методологічна рефлексія реалізує абсолютно неординарну функцію – послідовно сприяє формуванню різних видів узагальнення. Проте особливість методологічної рефлексії, що об'єднує в собі теоретичну рефлексію і рефлексію власної професійної діяльності, дозволяє розвинути у майбутнього викладача потребу в творчому мисленні і здатність реалізовувати її на індивідуально-особистісному рівні [3, с.127].

Ми враховуємо думку А.М.Ходусова, що формування методологічної рефлексії найефективніше здійснюється через моделювання задачної структури педагогічної діяльності. Педагогічна діяльність, здійснювана в режимі індивідуалізованої моделі рефлексії, систематично спонукає педагога проявляти такі якості, як рефлексія, емпатія, емоційність, креативність [4].

Нарешті, важливим аспектом розвитку професіоналізму майбутнього викладача у процесі науково-дослідної діяльності є врахування етичних норм наукової діяльності.

Етичні норми наукового співтовариства, зокрема, були описані Р.Мертоном ще в 1942 р. як сукупність чотирьох основних цінностей:

- універсалізм – істинність наукових тверджень повинна оцінюватися незалежно від раси, статі, віку, авторитету, звань тих, хто їх формулює;

- спільність – наукове знання має вільно ставати загальним надбанням;

- незацікавленість, неупередженість – вчений має шукати істину безкорисливо;

- раціональний скептицизм – кожен дослідник несе відповідальність за оцінку якості того, що зроблено його колегами, він не звільняється від відповідальності за використання у своїй роботі даних, отриманих іншими дослідниками, якщо він сам не перевірів точність цих даних [1, с.72].

Таким чином, методологізація та педагогічне спрямування науково-дослідної діяльності є важливою умовою формування професіоналізму майбутнього викладача педагогіки. Її реалізація у процесі професійної підготовки дозволяє розв'язати ряд організаційно-педагогічних проблем професійного становлення майбутнього викладача, зокрема:

1. Актуалізувати педагогічну спрямованість студентів на етапі базової професійної підготовки (освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр» та «спеціаліст»). Стимулювати розвиток у студентів позитивної мотивації до науково-дослідної діяльності, професійного самовизначення як майбутнього викладача педагогіки.

2. Сприяти розвитку педагогічної рефлексії, досвіду наукової діяльності з педагогіки та досліджень педагогічного процесу.

3. Вдосконалити рівень педагогічної компетентності майбутніх викладачів, зокрема – фундаментальних знань з педагогіки, умінь використовувати категоріально-понятійний апарат педагогічної науки та методи науково-педагогічних досліджень у практичній діяльності.

4. Скерувати розвиток методологічної компетентності, методологічної рефлексії, готовності до самостійної науково-дослідної та науково-педагогічної діяльності, траєкторію та мотиваційно-сміслову забезпечення професійного саморозвитку.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Образцов П.И. Методы и методология психолого-педагогического исследования / П.И.Образцов. – СПб.: Питер, 2004. – 268 с.

2. Краевский В.В. Методология педагогики: [Пособие для педагогов-исследователей] / В.В.Краевский – Чебоксары: Изд-во Чуваш, ун-та, 2001. – 244 с.

3. Радул В.В., Кравцов В.О., Михайліченко М.В.. Основи професійного становлення особистості сучасного вчителя: [Навчальний посібник] / за ред. В.В.Радула. – Кіровоград, «Імекс-ЛТД», 2007. – 252с.

4. Ходусов А.Н. Методологическая культура учителя и условия ее формирования в системе современного педагогического образования [навч. посібник] / А.Н.Ходусов. – Москва – Курск, 1997.

5. Організація педагогічної та науково-асистентської практики (освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр») / Укл.: М.І. Соловей, Є.С.Спіцин, Н.Ф.Бориско, та ін.. – К.: Ленвіт, 2007. – 112с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Мазур Неля Іванівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та психології Приватного вищого навчального закладу „Соціально-педагогічний інститут Педагогічна академія”

Коло наукових інтересів: дослідження процесу формування професіоналізму майбутнього викладача педагогіки.

ІНТЕРАКТИВНИЙ ПІДХІД У ВИВЧЕННІ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІМИ ПІЛОТАМИ

Олена МОСКАЛЕНКО (Кіровоград)

Стаття присвячена аналізу інтерактивного підходу у навчанні іноземній мові та його ролі у процесі вивчення професійно-орієнтованої англійської мови майбутніми пілотами. У статті автор обґрунтовує доцільність вибору інтерактивних методик у процесі формування мотивації до професійного спілкування у майбутніх пілотів у льотному навчальному закладі.

Статья посвящена анализу интерактивного подхода в обучении иностранному языку и его роли при обучении профессионально-ориентированному английскому языку будущих пилотов. В статье автор обосновывает целесообразность выбора интерактивных методик в процессе формирования мотивации к профессиональному общению у будущих пилотов в летном учебном заведении.

Ключові слова: інтеракція, інтерактивний підхід, мотивація, професійне спілкування.